

Kompendium edukacyjne Edmunda Bojanowskiego, red. s. Maria L. Opiela, Lublin: Wydawnictwo Episteme 2016, ss. 495.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rped.2017.9.1-11>

W historii wychowania w Polsce wskazać można niejedną postać, która była prekursorem dziś aktualnych działań pedagogicznych. Na szczególną uwagę zasługują „pedagogowie” żyjący w czasach zaborów, założycielki żeńskich zgromadzeń zakonnych, poświęcających się wychowaniu i kształceniu młodego pokolenia (np. Marcelina Darowska, Franciszka Siedliska, Celina Chłudzińska Borzęcka i Jadwiga Borzęcka). Wypracowane przez nich teorie edukacyjne powstawały w kontekście braku suwerenności państwowej, co miało wpływ na kształt pedagogii oraz pedagogiki, budowanej na wartościach ewangelii i wierności Bogu, miłości do ojczyzny i poszanowaniu honoru. Osobą godną uwagi jest kolejny zakonodawca – błogosławiony Edmund Bojanowski, którego wizja pedagogiczna – mimo upływu blisko 150 lat od jego śmierci – nie straciła aktualności. Co więcej, na nowo odczytywana i analizowana staje się coraz bardziej wyrazista. Beatyfikowany w 1999 r. przez Jana Pawła II może być dziś patronem oświaty, edukacji i wychowania w Polsce. Może patronować przedszkolom – personelowi i dzieciom, a także innym instytucjom wychowawczym.

Edmund Bojanowski (1814-1871) zostawił wiele notatek z zakresu teorii i pragmatyki wychowania czy, ogólnie mówiąc, pedagogiki. „Skonstruował” oryginalny plan książki – szkic celu i zadań, przedmiotu oraz metod wychowania dzieci. Na podstawie tych notatek zredagowany został spis treści rekomendowanego dzieła *Kompendium edukacyjne Edmunda Bojanowskiego*. Rozbudowano w nim punkty, zasygnalizowane przez twórcę tzw. ochronek. Plan publikacji opracowany przez tego XIX-wiecznego pedagoga został uszczegółowiony i dostosowany do dzisiejszych czasów.

Teksty, które złożyły się na treść *Kompendium*, zostały starannie wybrane z krytycznej edycji dzieł pt. *Prace, szkice i notatki Edmunda Bojanowskiego. Inedita*, t. I-II; książka zawiera też *Indeksy*. Tom I podzielono na rozdziały: I. *Prace historyczne i literackie*; II. *Wychowanie w ochronkach (ochronach)*; III. *Sprawy organizacyjne i gospodarcze dotyczące ochronek*; IV. *Wypisy i szkice o tematyce religijnej*, tom II zaś zawiera rozdziały: V. *Materiały i szkice do prac etnograficznych i historycznych*; VI. *Zbiory pieśni i piosenek*; VII. *Notatki związane z redakcją czasopism*; VIII. *Excerpta i epitomaty*; IX. *Varia*.

Kompendium prezentuje oryginalne teksty E. Bojanowskiego. Ponieważ „pozostawiony” został język autora, lektura dzieła nie jest łatwa. Wymaga skupienia się na treści, by ją zrozumieć w kategoriach dzisiejszego języka. W wybranych tekstach terminy archaiczne zastąpione zostały jedynie tam, gdzie było to konieczne, by właściwie odczytać myśl autora. Nie wszystkie pojęcia zostały zatem uwspółcześnione.

Tam, gdzie nie było to konieczne, zostawiono określenia w ich pierwotnym brzmieniu. „Zbudowanie” z notatek E. Bojanowskiego logicznej, zwartej treści wymagało od prowadzącej dzieło redaktorki – siostry prof. KUL dr hab. Marii Loyoli Opieli i wspierających ją w pracy innych redaktorów zarówno orientacji w zakresie językowym (języka polskiego XIX w. i współczesnego), jak i przedmiotowym.

Strukturę pracy wyznaczają: Przedmowa; Wprowadzenie; Część A – Ogólne podstawy wychowania dziecka i funkcjonowania ochron sformułowane przez Edmunda Bojanowskiego; Część B – Proces integralnego rozwoju i edukacji dziecka w systemie wychowania Edmunda Bojanowskiego oraz organizacja ochron; Postłowie; Bibliografia; Indeks osób.

W części A. znalazły się następujące paragrafy (z kolejnymi punktami, tu nie wymienianymi): I. *Geneza i istota ochron*; II. *Środki wychowania dzieci*; III. *Podstawy systemu wychowania i prowadzenia ochron*. Na część B składają się natomiast paragrafy (również dalej podzielone na punkty): I. *Dziecko – jego harmonijny rozwój i wychowanie*; II. *Wychowanie i nauka w ochronach*; III. *Instytucja ochron i ich działalność*.

Kompendium opracowane na podstawie edycji notatek założyciela Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej jest dziełem oryginalnym z racji na wykorzystanie zasobów archiwalnych. Źródła te służyły zbudowaniu teorii wyznaczającej kierunki pragmatyki pedagogicznej. Bojanowski w swoich notatkach naszkicował wizję edukacji, która obiektywnie została „rozpoznana” przez s. M.L. Opielę, odpowiedzialną za realizację pracy. *Kompendium* jest dziełem z zakresu podstaw pedagogiki, ale też wpisuje się w zbiór studiów i opracowań z obszaru historii wychowania. Jego celem jest również podanie stanu wiedzy z zakresu nauki o wychowaniu w 2. połowie XIX w.

Książka stanowi cenny „dokument” wskazujący na dziedzictwo polskiej XIX-wiecznej myśli pedagogicznej. Mówi o inspiracjach pedagogicznych Bojanowskiego, mających źródło w kulturze narodowej, wówczas doświadczającej opresji politycznej. Polska pozostawała bowiem pod zaborami. Bojanowski dążył do zespolenia idei narodowych, jak i odrodzenia religijnego z pracą na rzecz określenia, a następnie rozwoju koncepcji wychowania i systemu edukacji. Uwzględniał przy tym kontekst dziejowy, również cywilizacyjny Polski, Europy, ludzkości. Myśli te zawarte są w *Kompendium* i one stanowią o oryginalności dzieła.

Bojanowski podkreślał znaczenie integralnego wychowaniu dziecka, które obejmuje sfery rozwoju jego osoby: fizyczną, umysłową, społeczną, kulturową, moralną i duchową (religijną). Wychowanie wraz z opieką i kształceniem staje się edukacją. Widząc dynamizm dziecka, pedagog ten zwracał uwagę na konieczność uwzględnienia „uposażenia” dziecięcej natury, by następnie w sposób przemyślany, logiczny ów plan procesu wychowania realizować. Chciał w ten sposób „ochronić” dziecko nie tylko przed różnorodnymi niebezpieczeństwami, ale także – wychowując integralnie – w ogóle je „ochronić” przed złem i jednocześnie otworzyć na dobro, na Boga. Tu zdaje się tkwić najbardziej pierwotne rozumienie pojęcia „ochronka” czy „ochrona”. Książka nie tylko mówi o przeszłości. Jest w gruncie rzeczy aktualnym traktatem pedagogicznym. Służy także przyszłości.

Kompendium, przedstawiając idee wychowania i edukacji, ujawnia głęboki ich wymiar patriotyczny. Edukacja – jak uważał przyszły błogosławiony Kościoła kato-

lickiego – służyć miała odzyskaniu przez Polskę niepodległości, zachowaniu języka i dziedzictwa kultury, a tym samym tożsamości narodowej. Książka jest spełnieniem planów Bojanowskiego, który pragnął przygotować dzieło prezentujące system edukacji. Autor ten zamierzał ukazać wymiar strukturalny i funkcjonalny tego systemu. Redaktorka książki wypełniła kompetentnie ów pedagogiczny plan fundatora swojego Zgromadzenia zakonnego i jednocześnie wychowawcy bliskiego ludziom w ich doświadczeniu życia. Bojanowski poczynił szkice planu książki oraz gromadził odpowiednie materiały potrzebne do zrealizowania tegoż zamiaru. Ciąg dalszy jest już owocem pracy redaktorki książki. Dzieło to stanowi na pewno realizację „testamentu pedagogicznego”, zostawionego przez Bojanowskiego.

Redaktorka pracująca nad dziełem udowodniła, iż zna bardzo dobrze specyfikę przekazu zawartego w źródłach i myśli pedagogicznej Bojanowskiego. Jej pracy oraz zaangażowaniu osób, które ją wspierały, przyświecała intencja nie tyle „przełożenia” pedagogicznego języka Bojanowskiego na język XXI w., ile pogłębiania i rozwijania jego intuicji oraz interpretacji za pomocą dzisiejszych narzędzi badawczych. Celem było opracowanie teorii i praktyki edukacyjnej opartej na tejże wizji – koncepcji pedagogicznej.

Autor *Przedmowy do Kompendium*, kard. Zenon Grocholewski (postulator sprawy kanonizacji bł. Edmunda Bojanowskiego; były prefekt Kongregacji do spraw Edukacji Katolickiej) „podał” czytelnikowi „klucz do właściwego odczytania jego myśli edukacyjnej” (s. 7). Hierarcha ten stwierdził: „[...] to właśnie miłość była źródłem zaangażowania bł. Edmunda Bojanowskiego w sprawę wychowania, jak również celem jego propozycji. Chociaż ten wielki miłośnik ludu polskiego nigdy o tym wprost nie pisał, niewątpliwie konsekwentnie to realizował w swoim działaniu i w wypracowywaniu zaleceń” (s. 8). O „owocności wysiłków edukacyjnych” w ogóle – stwierdził hierarcha – stanowi: „miłość do Boga i do dziecka”, będąca „głównym motywem pacy wychowawczej”; nadto „Miłość do dziecka, konkretnie przeżywana i realizowana” (s. 8) w codziennej pracy wychowawczej oraz „wychowanie do miłości” (por. s. 9). „Wczytując się w teksty bł. Edmunda Bojanowskiego – konstatawał autor *Przedmowy* – nietrudno dostrzec, że te trzy elementy – będące drogą do formowania osobowości silnych i odpowiedzialnych, zdolnych do wyborów wolnych i słuszych, osobowości hojnych w pokojowym budowaniu społeczeństw i gotowych do współpracy ze wszystkimi dla dobra ludzkości – bardzo wyraźnie przepajają jego myśl i działalność wychowawczą i są ich elementem istotnym” (s. 9).

Dzieło ma charakter nowatorski, twórczy. Nie tylko ocala od zapomnienia myśl pedagogiczną Edmunda Bojanowskiego, ale czyni ją dziś żywą, aktualną, inspirującą do dalszych eksploracji pedagogiki. *Kompendium edukacyjne Edmunda Bojanowskiego* stanowić może podstawę do opracowania różnych tematów (opracowań zbiorowych, monografii autorskich), korespondujących z obecnym stanem wiedzy pedagogicznej oraz wiedzy z zakresu innych nauk społecznych i humanistycznych.

Eugeniusz Sakowicz
Wydział Teologiczny UKSW